

ROZHOVOR

Rozhovor | AB / Akademický bulletin 10/2018

Filozofie a umění ve veřejném zájmu

Propojuje zdánlivě nesourodé světy racionálního uvažování a emocí nabitého umění. **Alice Koubová** z Filosofického ústavu AV ČR pracuje na promyšleném vedení a moderování diskusí zejména v oblasti kultury.

Aktivita **Alice Koubové** je součástí programu Strategie AV21 *Formy a funkce komunikace*, konkrétně spadá pod téma *Umění jako forma komunikace*. Metody, které Alice Koubová využívá při vedení debat, nejsou v českém prostředí zrovna obvyklé. V čem spočívají a co je jejich cílem?

Strategie AV21 má v podtitulu „špičkový výzkum ve veřejném zájmu“. V čem tkví význam diskusí v oblasti kultury, které vedete? Jsou tyto debaty „ve veřejném zájmu“?

Vedení veřejných debat spojených s kulturou a uměleckými počiny je ve veřejném zájmu zejména proto, že podporuje udržování a rozvoj veřejného prostoru, který se v době ovlivněné populistickou polarizací a atomizací společnosti neustále zmenšuje. Debaty kultivují schopnost diskutovat témata, která sdílíme, formulovat a přehodnocovat postoje, pracovat konstruktivně s emocemi, zvládat konflikty jinak než slovní agresí nebo rezignací, vracet slovům obsah a setkávat se s ostatními mimo vlastní sociální bublinu. Předmětem mých debat není estetická kvalita uměleckých děl, umělecká kritika nebo sebeprezentace umělců, ale reflexe myšlenek se společenským významem, které jsou uměleckým dílem generovány a lze je domýšlet, zpřesňovat, vyjasňovat.

Metoda, kterou používáte, není tradiční. Prosazujete tzv. otevřené debaty, při nichž se diváci stávají jejími spoluvůdci, tj. nesedí v obecnstvu, ale vytvoří debatní kroužek kolem témat uvedených hlavními řečníky. Chybí tedy dělení na frontální „panelisty“ a pasivní diváctvo. Je formát debat běžný v jiných zemích?

O Open Space formátu, který zmiňujete, jsem se dozvěděla nepřímo a rovnou jsem ho zkusila zavést v českém prostředí. Pracuji ale i s jinými formáty, jako je například poskytování a přijímání zpětné vazby pomocí principů nenásilné komunikace, formát dvojího kruhu (Fish Bowl), konferenční prezentace bez psané opory (No Paper) nebo imerzivní zkušenosti. Za cíl mají zachování respektu ke znalostem účastníků, uznání rovnocenné významnosti každého postoje a posílení klíčové role interakce, vzájemné výměny názorů, mezilidského setkání. Snažím se rozbít tradiční sociální stratifikace na „nemyslicí lid“ a „odbornou elitu“, neboť toto rozdělení vede nanejvýš k podpoře neopopulismu, anti-intelektualismu a snobismu. Zaměřuji se na propojení zúčastněných tak, že nakonec profitují všichni.

Jak reagují čeští diváci, resp. panelisté/odborníci?

Velmi různě. U panelistů jde především o ochotu ustoupit z centrální pozice toho, kdo hlásá předem připravený názor, a o schopnost poslouchat, či být dokonce zvědavý, co jeho myšlenky vyvolávají v druhých. U posluchačů jde o využití možnosti být aktivní, něco si myslet a formulovat to, převzít odpovědnost za svůj názor, být by se rodil z fragmentu. Takové diskusní prostředí je potřeba v Česku soustavně nabízet a kultivovat. Z mé zkušenosti ale pozitivní reakce převyšují negativní.

Uvedla byste příklad, kdy se formát debaty spíše nevyvedl? Umím si totiž představit, že leckdy diváci raději potají zmizí ze sálu, než aby se aktivně zapojili do debaty...

Většinou musí selhat více parametrů, aby se to nevyvedlo. Například když se panelista cítí tak významný, že navzdory naší dohodě systematicky boří pravidla diskuse, zároveň se z technických důvodů dostaneme do časového presu a účastníci přijdou na diskusi méně informovaní, než je potřeba. Výsledek je pak slabší, než by mohl být. Mojí chybou při jedné diskusi bylo, že jsem ne zcela přesně vyrovnala péči o bezpečí a otevřenost všem, s limitováním těch, kteří otevřený prostor využili pro vlastní dominanci.

Zmíňte naopak příklad, kdy otevřená debata byla plodná. V čem vlastně tkví jádro úspěchu dobré debaty?

Co pro úspěch debaty mohou udělat, je, že se mi podaří vykolíkovat tematické pole, ani bezbřehé, ani příliš úzké, že ho s panelisty naplním impulzy k přemýšlení a posléze ve správný moment ustoupím z centra pozornosti. Je to taková péče o smyslem naplněný prostor. Účastníci většinou převezmou takto připravené pole a rozvinou ho vlastním způsobem, řídí ho dál sami, kam potřebují. Odcházejí s vlastními myšlenkami, korigovanými názory, obohacením.

Z debaty na festivalu Pražských křižovatek – zleva filozofka Alice Koubová, belgický umělec Thomas Bellinck, irský producent Padraig Cusack a velvyslankyně EU v Namibii Jana Hybášková

Působíte ve Filosofickém ústavu AV ČR a zároveň vyučujete na DAMU. V čem vidíte spojnice mezi filozofií a uměním? Čím se mohou vzájemně obohatit?

To je komplexní otázka, která by vystačila na knihu. To, co mě zajímá na spojení filozofie a umění, je jejich specifická schopnost zaujímat kritickou distanci vůči společenským klišé, zaběhaným formám sebeporozumění, normativům života, přičemž tato distance je fascinovaná svým předmětem. Tedy není chladnokrevná, ale jde jí o společnost, sebeporozumění, život. Výsledkem je hledání a tvorba postoje vůči skutečnosti, autorského životního stylu. Spojení filozofie a umění je navíc nejzajímavější, když se nepropadne v sjednocení a harmonii, ale když se mohou vzájemně provokovat, vyživovat, překračovat, frustrovat. Na druhé straně mě nezajímá filozofie koho čeho, druhý pád, umění, tedy filozofie posesivní a přivlastňující, nezajímají mě narcistní aspekty umění fascinovaného jen sebou samým. ▶

■ Věnujete se i tématům etiky ve společnosti. S kolegy zahajujete tříletý projekt *Etika ve státní správě*. Využijete své zkušenosti ze světa divadla? Budete např. při práci s účastníky seminářů (úředníky ministerstva dopravy) využívat metodu „otevřených debat“?

Tyto dvě aktivity spolu vzájemně souvisejí. Jedním z rozlišení, která se v rámci etiky ve státní správě tematizují, je rozdíl mezi bojem s korupcí a posilováním integrity. Boj s korupcí často vychází z principu nedůvěry v chování druhých, zabezpečeného hierarchií moci, systémem příkazů, zákazů, kontroly a trestů. Posilování integrity je založeno na rozvoji takového hodnotového prostředí na pracovišti, ve kterém pracovníci vnímají primárně uznání vlastní hodnoty, rovnocennost v respektu, důvěru a podporu, které následně vedou k tomu, že nemají korupci zapotřebí a že místo toho rozvíjejí vlastní soudnost a schopnost spolupráce. Formáty diskusí, které vedu v uměleckém prostředí, mohou být jedním z nástrojů posilování integrity. Jako takové jsou využitelné také v případě našeho grantového garanta, Ministerstva dopravy ČR, a již jsou takové přímo v plánu.

■ Loni se v Praze konala mezinárodní konference, možná by bylo vhodnější říci „vícedenní happening“ filosofie performance. Akce unikátním způsobem propojovala světy filozofie a umění, zejména divadla, ale i hudby, tance a výtvarného umění. Co bylo cílem akce?

Konferenci *How does Performance Philosophy act? Ethos, Ethics, Ethnography* (pozn. red. – více také v časopise [A / Věda a výzkum 3/2017](#)) jsem uspořádala jako bienále asociace *Performance Philosophy*. Měla mnoho cílů, které shrnuje manifest dostupný na [webu](#) konference. Šlo mi o totéž, co popisují ve vztahu k debatám: otevřít prostor reflexe a interakce, vybavit ho pocitem bezpečí (bezpečí

Konference o filozofii performance propojila světy racionálního myšlení a umění

promluvit, zkusit jednat, udělat chybu, nevědět, vědět jen částečně) a zvědavostí, zabezpečit jeho hranice a zmizet ze scény.

■ Jak konkrétně?

Pomocí kombinace klasických přednášek, debat, improvizovaných rozhovorů, tělových workshopů, divadelních představení, diskusních panelů a neformálních večerů v místech pražského kulturního života jsme studovali, jak se tvoří hodnoty společenství, jak lze komunikovat konflikt, jakou roli v těchto otázkách hraje tělové zapojení (například když téma ikonoklastu pojednáte tak, že vybědnete účastníky, aby veřejně rozbili připraveným kladivem některou z přinesených svatých sádrových figurek, nebo když házíte molitanové dlažební kostky do lidí v inscenovaném konfliktu radikální levice a radikální pravice, či když si zkusíte vyměnit s druhými reálné cestovní pasy se vším, co symbolizují), jaké v nich hraje roli slovo, ideologie, filozofický diskurz, konkrétní jazyk apod. □

Alice Koubová prosazuje netradiční formát otevřených diskusí